

PSYCHOLOGY AND PSYCHIATRY

Луцик Галина Олександрівна

викладач кафедри вікової та педагогічної психології
Рівненського державного гуманітарного університету,
Україна

РОЛЬ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У ФОРМУВАННІ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО РОБОТИ ЗІ СХИЛЬНИМИ ДО ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКАМИ

Інформатизація та технологізація освітнього середовища в умовах змішаного навчання значним чином впливає на формування майбутнього професіонала. З одного боку, перед здобувачами вищої освіти відкриваються широкі можливості для отримання актуальної інформації із запропонованих джерел. Проте, споживацьке використання інформації знижує мотивацію здобувачів до аналізу та її творчого осмислення.

Здатність сприймати, обробляти та критично аналізувати інформацію, знаходити нестандартні рішення є актуальною для становлення майбутніх психологів. В роботі з клієнтами вони отримують потік інформації, суб'єктивно інтерпретованої іншими людьми. Майбутні психологи, в міру виконання професійних завдань, повинні вміти фільтрувати інформацію, осмислювати її, аналізувати та синтезувати, оцінювати думки та упередження задля побудови стратегії індивідуальної допомоги.

Особливої актуальності набуває проблема у роботі зі схильними до девіантної поведінки підлітками, які можуть гіперболізувати та емоційно реагувати на певні ситуації власного життя.

Частково вирішити дану проблему можна завдяки розвитку критичного мислення майбутніх психологів в процесі підготовки їх до роботи зі схильними до девіантної поведінки підлітками. Оскільки, критичний аналіз і вміння вирішувати поставлену проблему важливі у підвищенні здатності

здобувачів вищої освіти мислити та діяти професійно у динамічному суспільстві (Morris, Cranney, Jeong, & Mellish, 2013).

Проблема критичного мислення та його ролі у формуванні особистості майбутнього професіонала знайшла часткове відображення у працях зарубіжних та вітчизняних дослідників. Зокрема, Paul&Elder (2020) зазначають, що критичне мислення є здатністю до аналізу та оцінки мислинневих процесів, яка досягається завдяки самодисципліні, самоконтролю, сприяє розвитку особистості та ефективному вирішенню проблем.

Характерною ознакою критичного мислення є вироблення стратегії прийняття оптимального рішення у розв'язанні поставлених завдань на основі об'єктивного оцінювання різних підходів та рефлексивного аналізу (Хачумян, 2003). В доповнення Саух (2021) зауважує, що властивістю критичного мислення є вміння не лише аргументувати власну позицію при обговоренні проблемних питань, але й протистояти втручанням в особисте життя індивіда.

Критичне мислення, на думку О'Наре & McGuinness (2004), має стати ключовою навичкою майбутнього психолога, оскільки дозволяє, на основі критичного аналізу, генерувати та перевіряти гіпотези щодо вирішення проблемної ситуації.

Таким чином, у роботі зі схильними до девіантної поведінки підлітками здатність до критичного мислення дозволить майбутнім психологам продукувати нові ідеї щодо вирішення проблемних задач, знаходити нестандартні рішення, виробляти індивідуальну стратегію допомоги підліткам-девіантам, сприятиме самовдосконаленню майбутнього професіонала.

З метою формування готовності майбутніх психологів до професійної діяльності критичне мислення слід розвивати ще на етапі навчання в закладах вищої освіти. Дієвим засобом розвитку критичного мислення здобувачів вищої освіти є інтерактивні засоби навчання (Беленька, 2020), критична дискусія, академічні дебати, постановка складних питань (Zbróg, 2020), впровадження проблемних задач в освітній процес (Терно, 2009). Slameto

(2017) звертає увагу на важливу роль педагога у формуванні здатності здобувачів критично мислити. Здатність викладача не нав'язувати власну позицію, а разом зі студентами знаходити оптимальні шляхи розв'язання проблемних питань, сприятиме формуванню критичного мислення майбутніх фахівців.

Підтримуючи ідеї Karantzas та ін. (2013), вважаємо, що доцільним підходом у розвитку критичного мислення майбутніх психологів є поєднання елементів проблемно-орієнтованого та спільного навчання здобувачів вищої освіти в ході проведення практичних та лабораторних занять. Проблемно-орієнтоване навчання передбачає постановку перед майбутніми психологами проблемної задачі професійного спрямування щодо роботи зі схильними до девіантної поведінки підлітками. Проблемна ситуація не повинна мати однозначного варіанту вирішення, що мотивуватиме майбутніх психологів до творчого пошуку, креативності та рефлексивного аналізу. Разом з тим, спільна робота у малих групах дозволить здобувачам проаналізувати ситуацію, розглянути різні варіанти розв'язання проблеми, навчить працювати в команді, координувати власні дії задля досягнення спільної мети та, регулюючи розуміння один одним проблеми, розширити власні когнітивні можливості.

Технологія розвитку критичного мислення майбутніх психологів в закладах вищої освіти включає три послідовні етапи: *зацікавлення* здобувачів проблемою, постановка проблемної задачі з метою мотивації їх пізнавального інтересу до окресленої проблеми; *осмислення* інформації, її критичний аналіз, пошук способів розв'язання проблеми; *рефлексія* отриманого досвіду роботи з підлітками девіантної поведінки.

В ході лабораторних занять з дисциплін «Психологія важковиховуваних», «Робота з групами девіантних підлітків» реалізуємо поетапне формування критичного мислення майбутніх психологів в процесі їх підготовки до роботи з підлітками девіантної поведінки. Перед студентами ставиться проблемна ситуація, що стосується девіантної поведінки підлітків, пропонується визначити чинники, фактори, індивідуально-психологічні чи

гендерні аспекти прояву девіантної поведінки у підлітковому віці, встановити причинно-наслідкові зв'язки такої поведінки, визначити стратегію індивідуальної психологічної допомоги.

На наступному етапі здобувачі у малих групах обговорюють запропоновану ситуацію, висловлюють власне бачення проблеми, вступають у дискусію, проводять дебати, обмінюються думками, шукають оптимальні рішення щодо розв'язання проблеми. Учасники кожної групи презентують стратегію психологічної допомоги підліткам з девіантною поведінкою.

На завершення заняття студенти висловлюють свої думки щодо отриманого досвіду аналізу проблемних ситуацій, пов'язаних з девіантною поведінкою підлітків, оцінюють свої можливості щодо роботи в зазначеному напрямку, окреслюють власну позицію як майбутнього фахівця.

Підсумовуючи, варто зауважити, що важливим завданням вищої освіти в Україні є реалізація новітніх підходів в підготовці майбутніх фахівців. Вважаємо доцільним в процесі формування готовності майбутніх психологів до роботи зі схильними до девіантної поведінки підлітками розвивати критичне мислення здобувачів, оскільки останнє сприяє осмисленню та узагальненню навчального матеріалу, дозволяє оцінювати та аналізувати інформацію, знаходити оптимальні рішення поставленої проблеми. Таким чином, розвиток критичного мислення забезпечує формування готовності майбутніх психологів до роботи зі схильними до девіантної поведінки підлітками високого рівня. Перспективною бачиться розробка та впровадження в практику підготовки майбутніх психологів концептуальної моделі формування готовності вказаної якості, включаючи методи розвитку критичного мислення.

Список літератури:

1. Беленька Г. В. (2020) *Інтерактивні методи навчання як засіб розвитку критичного мислення студентів*. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України (16). с. 33-46.
2. Саух П. (2021). Розвиток критичного мислення як провідний тренд сучасного освітнього процесу. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*, (2), 7–15.

3. Терно С. (2009) *Критичне мислення – сучасний вимір суспільствознавчої освіти*. Запоріжжя : Просвіта.
4. Хачумян Т. І. (2003) Поняття «критичне мислення» та його сутність в психолого-педагогічній науці. Теоретичні питання культури, освіти та виховання (Т.2, С.171-177). Київ: Видавничий центр КНЛУ.
5. Gery C. Karantzas, Michelle R. Avery, Susie Macfarlane, Alexander Mussap, Gregory Tooley, Zoe Hazelwood, Julie Fitness (2013) Enhancing critical analysis and problem-solving skills in undergraduate psychology: An evaluation of a collaborative learning and problem-based learning approach. *Australian Journal of Psychology*. 65. 38-45.
6. Morris S., Cranney J., Jeong J. M., & Mellish L. (2013). Developing psychological literacy: Student perceptions of graduate attributes. *Australian Journal of Psychology* 65 (1), 54–62.
7. O’Hare, L., & McGuinness, C. (2004). Skills and attributes developed by psychology undergraduates: Ratings by undergraduates, postgraduates, academic psychologists and professional practitioners. *Psychology Learning and Teaching*. 4, 35–42.
8. Richard Paul, Linda Elder (2020) *The Miniature Guide to Critical Thinking Concepts and Tools*. London. *Rowman & Littlefield*. 48 p.
9. Slameto S. (2017). Critical thinking and its affecting factors. *Journal Penelitian Humaniora*, 18, № 2, 1-11.
10. Zbróg Julia (2020) Rozwijanie dyspozycji do myślenia krytycznego w warunkach akademickich. *Przegląd Pedagogiczny*. 2, 379-394.